

REÁLNÁ A VNÍMANÁ INFLACE VE VAZBĚ NA ZAVEDENÍ EURA V ČESKÉ REPUBLICE

ROMAN MENTLÍK

Abstrakt

Práce se zaměřuje na problematiku inflace, a to především z pohledu vazby skutečné a vnímané inflace. Navazuje na literaturu zabývající se vnímanou inflací a rozdílem mezi inflací skutečnou a vnímanou. Cílem práce je vyhodnocení očekávaného rozdílu mezi skutečnou a vnímanou inflací v České republice po zavedení eura a následné zhodnocení, zda by tomuto rozdílu měla být věnována zvýšená pozornost. Současně ověřuji tezi, že vnímaná inflace bude skokově růst při zavedení eura do české ekonomiky tak jako v případě jiných zemí zavádějících euro. Při zkoumání jsou využity zkušenosti zemí, které již euro zavedly včetně Slovenska. Práce dochází k závěru, že i v případě české ekonomiky je vysoce pravděpodobné, že po zavedení eura je nutno počítat s výrazným zvýšením vnímané inflace nad inflaci skutečnou.

Klíčová slova

bilanční statistika, cena, cenový šok, euro, eurozóna, inflace, inflační mezera, skutečná inflace, vnímaná inflace

Úvod

Inflace jako jedna z nejvýznamnějších ekonomických veličin je zároveň i významným makroekonomickým ukazatelem, který se měří cenovými indexy (CPI, HICP atd.). V reálném ekonomickém prostředí se setkáváme s tím, že hodnoty oficiální skutečné inflace vyjádřené těmito indexy se liší od výše inflace tak, jak ji vnímají spotřebitelé. Tato inflace se nazývá vnímanou inflací. Subjekty ekonomického prostředí se v řadě případů rozhodují právě podle výše této vnímané inflace. Proto je velmi důležité analyzovat, pochopit a predikovat vývoj této vnímané inflace ve vazbě na skutečnou inflaci. Tato důležitost nabývá na významu například u zemí jako je Česká republika, která zvažuje zavedení eura. Právě vnímání inflace včetně možných chybných soudů odvozených od její výše může výrazně ovlivnit reálnou výši inflace. Podle Evropské centrální banky je jedním z důsledků zvýšeních hodnot vnímané

inlace to, že lidé podhodnocují vývoj reálné mzdy a tedy i svou kupní sílu, což se okamžitě projeví na spotřebě a to ať pozitivně či negativně.

Správné posouzení vazby oficiální a vnímané inflace je proto velmi důležité pro zjištění, jak spotřebitelé interpretují cenové šoky. Současně dlouhodobý nesoulad mezi skutečnou a vnímanou inflací oslabuje sílu a důvěryhodnost oficiálních metod měření inflace a negativně se projevuje i v oblasti podpory lidí při prosazování a provádění monetární politiky.

1 Dosavadní přístup k vnímané inflaci

Vnímaná inflace a skutečná inflace jsou pojmy, které se v posledních letech převážně v souvislosti se zaváděním eura dostávají do popředí zájmů ekonomů. Z průzkumů jednoznačně vyplývá, že se hodnoty inflace vyjádřené pomocí cenových indexů mohou výrazně lišit od úrovně inflace vnímané spotřebiteli. A tyto hodnoty jsou v čase volatilní. Na rozdíl o cenových indexů exaktně definovaných je vnímaná inflace ve většině případů zjišťována pomocí spotřebitelských průzkumů, které jsou ovlivněny subjektivním chápáním dotazovaných - každý si může představovat rozdílný spotřební koš. Právě přechod na euro v řadě zemí ukázal na vznik mezery mezi vnímanou a skutečnou inflací, což tuto problematiku dostalo do popředí zájmu ekonomů. Ukázalo se, že velmi stabilní korelace, existující mezi skutečnou a vnímanou inflací v zemích eurozóny před zavedením eura, byla po lednu r. 2002 (zavedením euromincí a eurobankovek) přerušena.

1.1 Inflační mezera

Inflační mezera je odchylka, respektive rozdíl mezi množstvím poptávaných statků na straně jedné a úhrnnou skutečnou nabídkou statků na straně druhé, tzn. kdy poptávka je v nerovnováze s nabídkou. Jedním z ekonomů snažících se vysvětlit přerušení do té doby stabilního vztahu mezi oběma inflacemi je Brachinger. Ve své práci uvádí, že spotřebitelé při tvorbě cenových vnímání se řídí porovnáváním cen daných statků s referenčními cenami (referenční cena je standard, oproti kterému jsou posuzovány ceny kupovaných statků, tzn. je to cena, kterou spotřebitelé považují za rozumnou pro konkrétní typ produktu) a rozdíly hodnotí jako zisky nebo ztráty. Zároveň konstatuje, že spotřebitelé výrazně silněji vnímají zvýšení cen než jejich snížení - proto používá koeficient 2 (tzn. že zvýšení ceny má dvakrát větší vliv na vnímanou inflaci než snížení ceny). Je zajímavé, že Brachinger k tomuto

koeficientu dospěl na základě řady experimentů o tvorbě rozhodnutí, a to z jiných oborů (loterie), a aplikoval tento koeficient na ceny. Současně říká, že lidé vnímají změny ceny v okamžiku pořízení daného zboží, z čehož lze dovodit, že když je zboží nakupováno často, budou i častěji pocíťovány změny cen. Naopak zboží, nakupované v menší frekvenci, bude vnímanou inflaci ovlivňovat méně.

1.2 Atributy způsobující odchylky vnímané a skutečné inflace

Na základě zkoumání způsobů měření skutečné a vnímané inflace lze identifikovat následující atributy, způsobující odlišné výsledky hodnotových ukazatelů:

	<u>skutečná inflace</u>	<u>vnímaná inflace</u>
<i>domácnost</i>	průměrná domácnost	individuální domácnost
<i>sběr cen</i>	na měsíční bázi	v okamžiku nákupu
<i>úroveň měření</i>	celá ekonomika	konkrétní spotřebitel
<i>výpočet</i>	vážené indexované ceny	odpovědi tázaných
<i>spotřební koš</i>	standardizovaný	dle konkrétního tázaného

2 Způsoby měření vnímané inflace

Veličina vnímané inflace spadá do kategorie psychologických veličin, které mají své specifické postupy měření.

2.1 Bilanční statistika

Prvním způsobem je oficiální metoda, kterou provádí Evropská komise. Komise provádí zjišťování vnímané inflace skrze průzkum veřejného mínění. 23 000 náhodně vybraných respondentů -spotřebitelů ze všech členských zemí eurozóny odpovídá každý měsíc v rámci jednotného dotazníku na otázku „Jak se dle Vašeho názoru vyvíjely spotřebitelské ceny v průběhu posledních 12 měsíců?“ Spotřebitelé vybírají své odpovědi z následujícího výčtu

možností: 1) „zvýšily se výrazně“, 2) „zvýšily se mírně“, 3) „zvýšily se nepatrně“, 4) „zůstaly stejné“, 5) „snížily se“, 6) „nedokážu posoudit, nevím“. Ze všech odpovědí potom EC vypočítává tzv. bilanční statistiku, což je rozdíl mezi procentem respondentů odpovídajících, že se ceny „zvýšily výrazně“ a „zvýšily mírně“ a procentem těch, co odpověděli, že „se snížily“ nebo „zůstaly stejné“. Komise ovšem dává jednotlivým odpovědím různé váhy, aby zohlednila odlišnost mezi extrémními a umírněnými kategoriemi odpovědí. Odpovědi v kategoriích 1) a 5) mají pouze polovinu váhy v porovnání s kategoriemi 2) a 4). Jak je vidět, odpovědi z kategorií 3) a 6) se v bilanční statistice vůbec neobjevují. Bilanční statistika EC pro měření vnímané inflace má tedy podobu:

$$BS = P(1) + 0,5P(2) - 0,5P(4) - P(5)$$

přičemž P (1) je procento všech spotřebitelů, kteří v průzkumu uvedli odpověď 1) atd. Hodnoty BS se pohybují v intervalu od -100 do +100. Např. hodnota BS = 20 by znamenala, že podíl těch respondentů, kteří se myslí, že ceny vzrostly, je o 20 procentních bodů vyšší než podíl těch, co si myslí opak.

2.2 Další metody

- Podle Brachingera, který měří míru vnímané inflace přímo na základě statistických dat, ne na datech ze spotřebitelských průzkumů (Brachinger na základě svých zkoumání vybral určité položky ze standardního spotřebitelského koše a těmto přiřadil hodnotu 100 %. Následným přepočtem získal u takto vybraných položek statistická data, která využil pro výpočet vnímané inflace).

Příkladem použití této metody může být i následující spotřebitelský koš:

	Oficiální váha	Přepočtená váha
Potraviny, nealko nápoje	15,0 %	32,5 %
Elektřina, teplo, plyn, ostatní energie	9,9 %	21,5 %
Zboží a služby pro údržbu domácnosti	1,1 %	2,4 %
Zdraví	2,3 %	5,0 %
Provoz dopravních prostředků	4,8 %	10,5 %
Dopravní služby	2,0 %	4,4, %
Stravovací služby	4,1 %	8,8, %
Ostatní zboží a služby	6,9 %	15,0 %

Celkem	46,1 %	100,0 %
--------	--------	---------

Zdroj: <http://www.finparada.cz/1829-Lide-realne-pocituji-inflaci-jinak-nez-podle-oficialnich-cisel.aspx>
- nebo metoda dle Diaz, Duarte a Rua, kteří říkají, že inflační mezera vzniká, když pro výpočet vnímané inflace používáme bilanční statistiku přepočítanou na základě spotřebitelských průzkumů Evropské centrální banky. Použitím této metody dospěli Diaz, Duarte a Rua k závěru, že po zavedení eura žádné přerušení vztahu mezi skutečnou a vnímanou inflací nevzniklo, což silně kontrastuje s předchozími výsledky, u nichž byla použita právě bilanční statistika. Jak je vidět, na zvolené metodě měření a výpočtu vnímané inflace mohou záviset i získané závěry.

3 Vnímaná inflace při přechodu na euro

V okamžiku přechodu na euro se jednorázově nemění ani konkurence na trhu, ani kupní síla, ani výrobní náklady, ani tržní podíly hráčů, ani žádný jiný fundamentální ekonomický faktor. Dochází jen k přepočítání a zaokrouhlení podle předem stanovených pravidel. Šetření ve členských zemích eurozóny ukazují, že jednorázový dopad přechodu na hotovostní euro do inflace se pohybuje mezi 0,12 – 0,29 p. b. nebo okolo 0,5 p. b. Oproti tomu vnímaná inflace se ve většině současných zemí eurozóny zvýšila po zavedení jednotné měny, a to převážně u zboží denní spotřeby ve srovnání s méně často nakupovaným zbožím.

Konkrétní vysvětlení tohoto jevu spočívá zejména v zaokrouhlování nových cen v eurech nahoru v případě často nakupovaného a zároveň levného zboží, které domácnosti kupují často. Každodenní nákupy ovlivňují vnímání inflace více, než občasné nákupy zboží, jejichž cena se změnila málo nebo se vůbec nezměnila. Z jiného pohledu můžeme říci, že i malé zvýšení cen v eurech u těchto položek znamená z pohledu vnímané inflace riziko jejího velkého zvýšení.

Skokové zvýšení vnímané inflace, které nemělo oporu ve srovnatelné akceleraci statisticky měřené inflace, se stalo předmětem rozsáhlého výzkumu, který identifikoval větší počet příčin daného jevu. Jedna část nabídnutých objasnění má povahu trvale přítomných vlivů, které pouze zmohutněly při zavádění hotovostního eura. Druhou skupinu tvoří vlivy, které se vážou na specifické okolnosti vzniku eura.

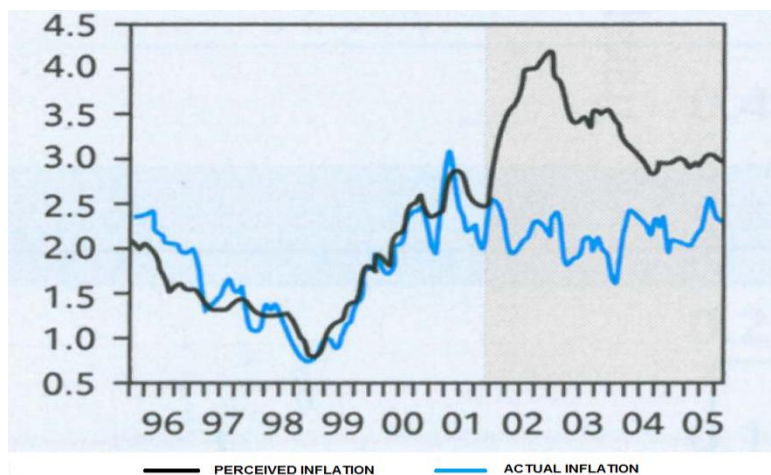
Hlavní příčiny rozdílných hodnot vnímané a skutečné inflace lze shrnout do několika skupin:

- Psychologie spotřebitelského vnímání cenových změn, což znamená, že lidé intenzivněji vnímají cenový růst než pokles cen.
- Vyšší inflace v položkách běžných výdajů, což znamená, že k relativně rychlejšímu růstu cen docházelo zejména u často kupovaného zboží každodenní spotřeby, zatímco cenový pokles se týkal méně často kupovaného zboží.
- Odlišná základna vnímané a skutečné inflace. Základna pro výpočet skutečné inflace - tzn. široký koš reprezentativních položek, je několika násobně širší než schopnost spotřebitele a jeho "vnímaného" koše reprezentativních položek.
- Nekorektní přepočty do národních měn. Běžný spotřebitel potřeboval čas, aby si osvojit uvažování v nové peněžní jednotce. Proto si pomáhal zpětným přepočtem nových eurových cen do těch původních. V tomto přepočtu v řadě případů docházelo k tomu, že místo přepočítacího kurzu s velkým počtem desetinných míst použil zaokrouhlený kurz. Důležitým faktorem v této kategorii byl i čas, protože spotřebitelé si přestávali pamatovat původní ceny, nebo si je "idealizovali".

Je dobré si uvědomit, že vnímaná inflace se skládá ze dvou částí. Za prvé z mylného pocitu, že po zavedení eura výrazně akcelerovala inflace. A za druhé z přesvědčení, že pokud se ceny opravdu zvedly, pak tím hlavním viníkem bylo euro. Například v době zavedení eura rostly ceny potravin a energií, což však byl v té době globální jev nesouvisející s eurem.

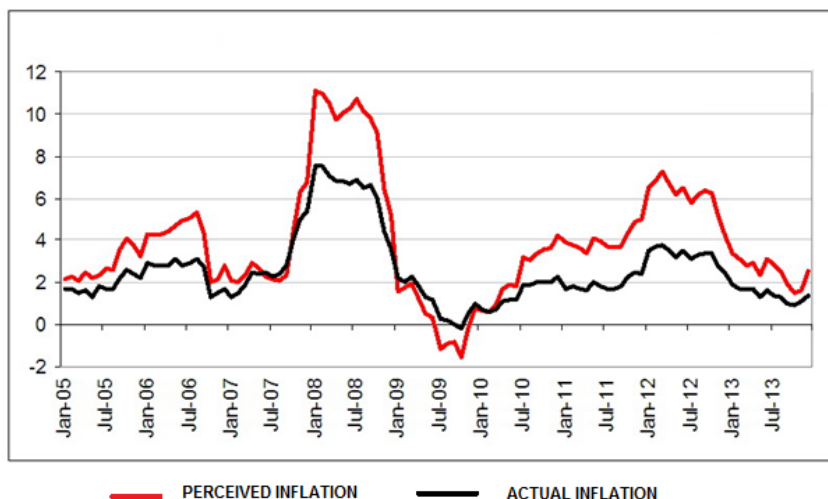
Srovnání rozdílu mezi skutečnou a vnímanou inflací v zemích eurozóny před přijetím eura (v jeho hotovostní podobě) s analogickými rozdíly v České republice (Obrázky 1 a 2).

Obrázek č. 1: Skutečná a vnímaná inflace v zemích eurozóny

Poznámka: skutečná inflace je měřena pomocí harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP).

Obrázek č. 2: Skutečná a vnímaná inflace v České republice

Poznámka: skutečná inflace je měřena pomocí indexu spotřebitelských cen (CPI).

Zdroj: <http://www.ceskenovinky.eu/2014/01/30/cenovy-barometr-unicredit-bank-jak-cesi-vnimaji-soucasne-zdravovani/>

V případě eurozóny se vnímaná inflace pohybuje těsně okolo skutečné inflace. S výjimkou dvou extrémních výkyvů (roky 2008 a 2012) byl dlouhodobě podobný vývoj i v České republice. Po zavedení hotovostního eura v r. 2002 došlo k výraznému jednosměrnému převýšení vnímané inflace nad skutečnou inflací (okolo 2 p. b.).

Z obdobného vývoje rozdílu mezi skutečnou a vnímanou inflací před zavedením eura lze odůvodnit očekávání obdobného vývoje tohoto rozdílu i po zavedení eura v České republice.

Závěr

Po vstupu do eurozóny odpadne možnost posilování měnového kurzu, přibližování cenových hladin bude probíhat pouze prostřednictvím vyšší inflace v české ekonomice. Dohánění cenové hladiny v ČR je ještě zesíleno relativně nižší srovnatelnou cenovou hladinou ve vztahu k ekonomické úrovni. Pokud však bude růst cenové hladiny po vstupu do eurozóny doplněn doháněním ekonomické úrovně vyspělých zemí a růstem produktivity práce, nebude pro českou ekonomiku škodlivý.

Cílem práce bylo vyhodnocení očekávaného rozdílu mezi skutečnou a vnímanou inflací v České republice po zavedení eura a následné zhodnocení, zda by tomuto rozdílu měla být věnována zvýšená pozornost. Na základě provedených srovnání docházím k závěru, že po zavedení eura je nutno počítat s výrazným zvýšením vnímané inflace nad inflaci skutečnou. V přípravě na zavedení eura by toto měly centrální ekonomické autority zohlednit.

Tento příspěvek je jedním z výstupů projektu specifického vysokoškolského výzkumu na VŠFS *Zavedení eura v ČR - postup v přípravách vs. změna závazku* v roce 2014.

Literatura:

- [1] Baldwin R. E., Wyplosz CH. 2013. *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada.
- [2] Brachinger H. 2006. Euro or Teuro? The euro-induced perceived inflation in Germany. *Department of Quantitative Economics Working Paper Series*, 5.
- [3] Dědek O. 2013. *Historie evropské měnové integrace: doba eura*. Praha, Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky.
- [4] Dias F. & Duarte C. & Rua A. 2010. "Inflation (mis)perceptions in the euro area," *Empirical Economics*, Springer, vol. 39(2).
- [5] Ehrmann M. 2006. *Rational inattention, inflation developments and perceptions after the euro cash changeover*. European Central Bank Working Paper.
- [6] European Central Bank, 2007, *Measured inflation and inflation perception in the euro area*, cit. [10.10.2014], dostupné: http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/pp63-72_mb200705en.pdf.
- [7] Hoffmann J. Leifer H. A. and Lorenz A. 2006. *Index of Perceived Inflation or EU Consumer Surveys?* *Intereconomics*, vol. 41, no. 3.
- [8] Lacina L. a Rozmahel P. 2010. *Euro: ano-ne?*. Praha: Alfa Nakladatelství.
- [9] Národní banka Slovenska, *Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo*, cit. [10.10.2014] dostupné z : http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/06_kol1.pdf
- [10] Stix H. 2007. "Impact of Central Bank Intervention during Periods of Speculative Pressure: Evidence from the European Monetary System," *German Economic Review*.

Kontakt

Ing. Roman Mentlík
Vysoká škola finanční a správní, o. p. s.
Estonská 500
101 00 Praha 10
Česká republika
rmentlik @ seznam.cz